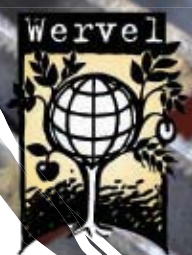

Wervelkrant

*"Ik zie het bedrijf niet uitbreiden in aantal varkens,
maar eerder in **voederautonomie**.
Zo zijn we minder blootgesteld aan volatiele voederprijzen
en wordt de varkenshouderij terug rendabel."*

West-Vlaams varkenshouder Wim Verstraete

Wat eet u? euro's of voedsel?

In memoriam Herman Verbeek

Debat Fair Trade Lokaal 17/04

Passiefbouw met kemp

Voortgangsrapport 2012

'Wervelkrant 13/1'

is krant 92 in het 23° Werveljaar.

CO₂-neutraal gedrukt op kringlooppapier met plantaardige inkt door De Duurzame Drukker op 1700 exemplaren. Digitaal verspreid naar 2100 mailadressen.

Adres Wervel VZW

MundoB

Edinburgstraat 26

1050 Brussel

Tel. 02/ 893.09.60

< info@wervel.be >

www.wervel.be

Verantwoordelijke uitgever :

Jeroen Watté

Layout: Tinne Van den Bossche

Coverfoto: Wim Verstraete en Eveline Verheye baten een gesloten varkensbedrijf uit in Koekelare. Ze houden 100 zeugen en 940 vleesvarkens, die gevoederd worden met eigen akkerdeeltjes (granen, voedererwten, koolzaad). Het gebruik van soja op dit bedrijf is dan ook erg klein.

Missie Wervel VZW

Wervel streeft naar een landbouw die lokaal meerwaarden creëert, op economisch, ecologisch, sociaal en cultureel vlak en die solidair is met de rest van de wereld. Daarbij vertrekt ze vanuit de universele waarden basisdemocratie, rechtvaardigheid en verantwoordelijkheid. Wervel beweegt consumenten, boeren en organisaties tot samenwerking om die landbouw vorm te geven via netwerking, campagnes en publicaties.

Publicaties en kranten

Kranten en publicaties vind je op

www.wervel.be/publicaties

Jaarabonnement Wervelkrant: voor organisaties min. 35 euro, voor individuen gratis.

Nieuw postadres? Stopzetting papieren krant?

zie www.wervel.be/nieuwsbrief

Gratis nieuwsbrieven: schrijf je in!

Schrijf je in op verschillende nieuwsbrieven

& krant via www.wervel.be/nieuwsbrief.

Zo ontvang je updates over de kemp-campagne, agro-ecologie & agroforestry, eiwittransitie, fair trade lokaal, landbouwbeleid, persberichten.

Ontvangers van de Wervelkrant kunnen bij aankoop van de Wervelboeken en DVD's 10 % verkrijgen.

U kan ons helpen!

Doe mee met Wervel

Denk en werk mee op de manier die jou best ligt. Lees hoe: www.wervel.be/doemee

Steun ons financieel

523-0803037-49 van Wervel VZW

IBAN - BE97 5230 8030 3749

BIC - TRIOEBB

**Giften aan Wervel vzw zijn
fiscaal aftrekbaar vanaf 40 euro
op jaarbasis.**

■ We roepen graag alle mensen, groepen en organisaties op om ons maandelijks/jaarlijks een bedrag naar eigen draagkracht te storten.

■ Schenkingen en legaten vormen een andere manier om Wervel mee te dragen. U kan Wervel in uw testament laten opnemen voor een legaat of schenking zonder dat uw erfgenamen benadeeld worden. Met een duo-legaat bespaart u op successierechten en laat u Wervel meegenieten van dat belastingvoordeel.

■ Wervel is een project bij Kerkelijken van Fairfin. Het erkenningsnummer is 94/0054.

Aanspreekpunten provincies

Vlaams-Brabant	Lus Mussche	016/53 26 95	lusmussche@skynet.be
Oost- Vlaanderen	Veerle Devaere	056/25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
West-Vlaanderen	Veerle Devaere	056/25 60 58	veerle.devaere1@telenet.be
Antwerpen	Cis Van Eyndhoven	03/664 55 02	m.vaneyndhoven@telenet.be
Limburg	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
Brussel	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be

Thema's en campagnes

landbouwbeleid	Frederik Claerbout	0486999325	fclaerbout@hotmail.com
grond	Ruben Segers	0474 88 40 69	ruben@kollebloem.be
energiegewassen	Jasper Wouters		jasperwouters2000@hotmail.com
agro-ecologie & agroforestry	Jeroen Watté	02/893 09 60	jeroen@wervel.be
Fair Trade lokaal	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
kemp	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
korte keten	Katrien Van Oost	02/893 09 60	katrien@wervel.be
zaadautonomie & gentechnologie	Louis De Bruyn	015/3303 53	louis.debruyne@telenet.be
soja	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
lokale eiwitvoorziening	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
WTO & voedselsovereiniteit	Luc Vankrunkelsven	02/893 09 60	luc@wervel.be
diversiteit	Patrick De Ceuster	02/893 09 60	patrick@wervel.be
inspringtheater	Souliman Diraa	0499/620651	diraa.souliman@gmail.com
vorming en educatie	Veerle Devaere	02/893 09 60	veerle@wervel.be

Tenzij anders vermeld, valt de inhoud van de Wervelkrant onder Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 2.0 België licentie. Overnemen mag voor niet-commerciële doeleinden, mits naamsvermelding en zonder bewerkingen.

De Vlaamse overheid is niet verantwoordelijk voor de inhoud van deze krant.

Minder vlees meer bijen

Inhoudstafel

Vooraf	3
Herman Verbeek	4
Eufemismen	5
Euro's of voedsel?	6
Waarom Wervel steunen?	8
Kleine boer zkt investeerder	10
Lokaal Eco Fair	12
Voortgangsrapport 2012-13	13
Vrijwilliger: Nikolai	21
Passiefbouwen met Kemp	22
Bijen en Coëxistentie	26
Boek: Activists' handbook	28
Boek: Rio+20 in België	29
Boek: Landbouw en Voedsel	30
Advertenties	32
Agenda	32

Het was weer hectisch in de media: in de lasagne gedraaide paarden zorgden voor grote commotie, aangezien de dieren niet op de menukaart van de Britten mogen staan. Genoeg munitie dus voor de vegetariërs om terecht aan te voeren dat de ongelijke status tussen paarden en koeien eigenlijk hypocriet is. Waarom mogen we koeien wel slachten en paarden niet? Een ongelooflijke wirwar aan bedrijven was in deze zaak betrokken. Paardenvlees uit Roemenië is via Frankrijk naar Zweden uitgevoerd om daar in de lasagnes terecht te komen. Die werden uitgevoerd naar Groot-Brittannië. Europa reageert voorspelbaar: we moeten strengere regels maken.

En zo leek alles weer te bedaren. Totdat er in de maalstroom van de paardenvleesaffaire een rapport van de het milieuprogramma van de Verenigde Naties verscheen waarin staat dat de westerse landen de vleesconsumptie moeten halveren: "De intensieve dierlijke productie zorgde voor een grote verschuiving van graan voor menselijke naar dierlijke consumptie. De productie van deze granen gaat gepaard met een intensief gebruik van kunstmeststoffen en pesticiden. Dit resulteert in water- en luchtvervuiling dat de menselijke gezondheid schaadt."

Intussen lazten we verder in de krant dat Europa neonicotinoïden wil verbieden, aangezien die zouden bijdragen aan de "verdwijnziekte": bijen keren niet terug naar de korf, want deze producten tasten hun oriëntatievermogen aan. De pesticideproducenten reageren: "Niets aan de hand, de verdwijnziekte komt door de varoamijt en niet door het pesticide."

Ziet er iemand de link? Dierlijke productie moet verminderen, wegens te milieuvervuilend, aangezien ze heel wat monocultuurgewassen gebruiken die pesticiden nodig hebben om te overleven. Een populaire groep van pesticiden zorgt ook nog eens voor bijensterfte. Europa wil hier iets aan doen, maar dan staat de landbouwsector op zijn achterste poten. En terecht. Want er wordt aan de landbouwers nauwelijks een alternatief aangeboden, niet door Europa, niet door de Vlaamse overheid, niet door de universiteiten en zeker niet door de bedrijven die de producten aan de landbouwers verkopen.

En toch is er een alternatief, namelijk agro-ecologisch produceren: op een lokale, milieu- en diervriendelijke manier produceren. Als je je vlees dan koopt van een paardenboerderij, zal je waarschijnlijk wel weten welk dier je eet. En natuurlijk moeten we onze vleesconsumptie matigen, waardoor we ook iets meer kunnen betalen voor ons stukje vlees, zodat landbouwers een fair inkomen krijgen. Wat belangrijk is, aangezien een faire prijs ervoor zorgt dat landbouwers een toekomst hebben zonder hun schaal te moeten vergroten. En een kleinere schaal kan er eventueel toe leiden dat landbouwers steeds meer agro-ecologische technieken kunnen integreren in hun bedrijf.

En daarom was de actie van de aardappelactivisten zo belangrijk. Het was een van de vele pogingen om onze publieke instellingen een consistent beleid te doen voeren voor een gezonde landbouwsector. We durven hopen dat Europese beleidsmakers deze dagen vooral vooruit kijken en agro-ecologie niet wegcijferen uit de hervorming van het landbouwbeleid. Beleidsmakers, indignez-vous!

De redactie

Herman Verbeek

de nieuwe Marx uit het Hoge Noorden?

Medestichter van Wervel overleden

Op 1 februari 2013 stierf Herman Verbeek, de Nederlandse priester en voormalig Europarlementariër voor Groen-Links. Enkele weken voor zijn dood schreef iemand, die in de beginjaren bij Wervel erg betrokken was, een afscheidsbriefje naar het verre Groningen. Groningen, de meest noordelijke stad van Nederland, van waaruit Herman 76 jaar geleefd en gewerkt heeft.

Kapitalisme bij naam noemen

Hij herinnerde in zijn briefje aan ons gemeenschappelijk bezoek aan Sicco Mansholt in 1990. Verder had hij het ook over de melkprijzenactie anno november 2012 en over de crisis van het kapitalisme.

In zijn antwoord (briefje van 5/12/12) schreef Verbeek o.m. *"dat de analyse van het, nu wereldwijd heersende kapitalisme, met alle scherpste moet worden voortgezet. Meer dan ooit moet het 'kapitalisme' heten". (...) Geld maken is het eerste en alles overheersende doel. Voorzieningen, producten, diensten voor mensen, hun behoeften, zijn daartoe gereduceerd totmiddel. Drie slachtoffers zijn er: arbeid, armen en aarde, de 3 a's*". Hij heeft het ook nog over zijn boek *"Economie als Wereldoorlog"* dat hij in 1990 schreef. En over de weerklank die dat boek toen kreeg, zoals in het NRC-Handelsblad, onder de kop: *"De nieuwe Marx, een agitator uit het Hoge Noorden"*.

Herman Verbeek onder één noemer vangen, is niet te doen. Hij was een katholiek priester, maar wel vlijmscherp voor het instituut dat kerk heet. Hij hanteerde kritisch de marxistische analyse, maar kwam in serieus conflict met hen die een dogmatisch marxisme voorstonden/-staan. Hij was voor vele boeren in Nederland en Vlaanderen de 'boerenpastoor', maar dat deed hem juist het agro-industriële complex frontaal aanvallen. In zijn analyse was hij dan ook meedogenloos voor de gangbare boerenbonden van deze wereld, verstrikt als ze zijn in het wereldwijde agro-industriële, kapitalistische landbouwmodel.

Bovenal monnik

Herman Verbeek was van inborst vooral monnik met een scherpe pen en met een meeslepend redenaarstalent. Vlaamse boeren, die de omkeer doen, getuigden na zijn dood. Geitenboer R.: "Herman is iemand die mij erg geïnspireerd heeft in mijn denken en handelen. Heel bijzondere man. Door zijn spreekbeurten was ik keer op keer weer overdonderd."

Zelf leerde ik Herman Verbeek juni 1984 kennen, daags na zijn verkiezing in het Europees Parlement. Hij zou daar 10 jaar zetelen

en zich op de landbouwproblematiek werpen, maar hij hield vooral ook veel contact met de boerenbasis, met de milieubeweging, Noord-Zuidorganisaties, etc. Die bewuste dagen in juni 1984 zat hij nog met een klein hartje zijn sessie te geven rond het Marcus-evangelie: een bevrijdende boodschap voor armen en onderdrukten. Klein hartje, want wat zou dat worden in dat Europees Parlement?

Ik was die jaren medewerker van het vormingscentrum in de abdij van Averbode en nodigde hem uit voor een weekend over Marcus. Het werd een weekend vanuit zijn 'zangen', in het najaar 1987. Zijn sterk poëtische teksten, met tegelijk een sterk contemplatieve inslag en meestal een politiek-economische dimensie, inspireren sindsdien vele geëngageerde Vlamingen.

Wervel

Anno 1989 daagde hij mij als verantwoordelijke van het centrum uit om niet langer alleen deze zang-dialogooweekends te organiseren, maar ook een weekend met boeren en boerinnen, consumenten, mensen uit de milieubeweging, derde wereldbeweging en vredesbeweging. Ik ben dan wel zoon van een veearts, maar ik hoorde het toch in Keulen donderen: 'Een kritisch landbouwweekend in een abdij, wat zou dat geven?!' Het werd een sterk weekend, waarop we deze verschillende belangengroepen samen kregen. Ik was die jaren als de dood dat zo'n middeleeuwse abdij een vluchtheuvel voor 'mooi-praters' zou worden. Daarom eindigden we de vormingsdagen stevast met het gezegde: 'Morgen is het maandag. Wat gaan we ermee doen?' Vanuit deze vraag werd Wervel geboren: 'Werkgroep voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw'. Het letterwoord Wervel voluit geschreven is geïnspireerd op de ondertitel van zijn boek 'In boeren handen: Voor een rechtvaardige en verantwoorde landbouw'. Een titel als een programma.

In de beginjaren van Wervel organiseerden we diverse tournees langs boeren in Vlaanderen. Het fenomeen 'Verbeek' trok volle zalen met honderden boeren en boerinnen, van Limburg tot West-Vlaanderen. Net zoals hij in Nederland de meest geïnterviewde Europarlementariër was, hebben zowel radio, TV als geschreven pers, ook hier deze agrarische stoorzender dikwijls benaderd.

“ Meer dan ooit moet het ‘kapitalisme’ heten ”

In de loop der jaren verschenen nog tal van boeken van zijn hand, zowel geëngageerde spirituele als politieke werken: ‘Moet Marx?’, ‘Boeren Belang’, ‘Economie als wereldoorlog’, ‘Groen logboek’, ‘Tegen de tijdsgeest’, ‘De man op de ster’, ‘Boerenzangen’, ‘Getijden’, ‘Liedboek van de ziel’, ‘Liedboek van aarde’, etc. De laatste weken van zijn leven, terwijl de kanker toesloeg, schreef hij uiteindelijk zijn autobiografie: ‘Toen daalde de duif. Herinneringen’. Het boek werd op de begrafenis aangeboden.

Boer en boerin inspireren

De rol van deze begenadigde spreker en schrijver in het landbouwdebat van de jaren '80-'90 is moeilijk in te schatten. Hij stond mee aan de wieg van het Nederlandse ‘Kritisch Landbouwberaad’ (dat helaas ten onder ging) en hij was bepalend bij de geboorte van Wervel. Tegelijkertijd is er het vele verborgen, structureel-politieke werk. Zo zorgde hij er, begin jaren '90, met de groene fractie in het Europese Parlement voor dat er op Europees niveau regelgeving kwam in verband met biologische landbouw. Hij wist tegelijkertijd tijdens de honderden debatavonden duizenden boeren en consumenten te inspireren voor een ander landbouwbeleid en een andere landbouwpraktijk.

Wervel is geen doel op zich, maar een instrument voor een hoognodige transitie in de agrarische wereld. Het is een onderdeelje van een wereldwijde beweging voor voedselsoevereiniteit. Herman Verbeek zal in deze kringen een inspirator blijven, ook al zijn we nu weer in een andere tijd beland. De vele crisissen die in elkaar grijpen, kunnen de hoognodige ommekeer misschien bespoedigen.

Tot slot nog even de Wervelaar over het laatste schrijven: “Tenslotte schrijft hij dat hij zijn biografie nog heeft mogen voltooiën: “Toen daalde de Duif”. Daarmee bedoelt hij dat hij in zijn leven steeds meer afgedaald is, van hemel naar aarde, materie, van alle bovenbouw naar onderbouw...”

*Herman, je gedachten in boek en gedicht
blijven in ons en bewegen ons. Dank.*

Luc Vankrunkelsven

➔ Bekijk een interview met Herman Verbeek drie jaar geleden: wervel.be/verbeek

➔ www.verbeekfonds.nl

➔ De meeste boeken en cd's bij de auteur te bekomen. Het nieuwe boek bij zijn overlijden kost 24,50 euro, 370 pp.

RUBRIEK EUFEMISMEN

“ Taal is macht ”

schreef Michel Foucault. Woorden hebben zowel expliciet als impliciet betekenis en daar even bij stilstaan loont soms de moeite. Vraag van Boer&Tuinder aan Boerenbondvoorzitter Piet Vanthemsche op 4/01/13:

Wat zijn uw belangrijkste ontdekkingen geweest als voorzitter van Boerenbond en Landelijke Gilden?

Piet Vanthemsche: “Wie kan zeggen dat hij het dividend van een van de grootste financiële holdings* in Vlaanderen kan aanwenden voor de belangenverdediging van de boeren, voor de diepere inhoudelijke uitbouw van de belangenverdediging op het platteland en voor het vervullen van zijn maatschappelijke rol? Enkel Boerenbond. Dat is een unieke situatie.

Wij zijn pas écht onafhankelijk!”

* Noot van de Wervelredactie:

de bedoelde holding is de Maatschappij voor Roerend Bezit van de Boerenbond. Die heeft 13% van de aandelen van KBC en beschikt over meerderheidsparticipaties in verschillende toeleveranciers zoals AVEVE en afnemende bedrijven zoals COVAVEE voor de landbouwsector. Met andere woorden: de financiële holding kan enkel blijven bestaan als boeren ggo-soja, meststoffen, of biociden allerhande blijven kopen, leningen blijven aangaan, en producten blijven afzetten aan de dochterbedrijven van de Boerenbondholding. Door onafhankelijkheid te claimen, wordt impliciet de veronderstelling geuit dat economisch gezien alles zal blijven bij *business as usual*.

Logisch dat transitie - concreet: het afbouwen van de inputverslaving, het verkorten van de keten, het verhogen van de autonomie van de boeren - zo moeizaam gaat.

Wat eet u? euro's of landbouwproducten?

Op de barricades tegen de dreigende budgettaire bezuinigingen op het EU Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, publiceert COPA-COGECA, de grootste Europese koepel van landbouwinteresses, een document¹ getiteld "Waarom is een sterk Gemeenschappelijk LandbouwBeleid nodig? Wat brengt het op?". Met korte teksten, tabellen, cijfermateriaal en heel goed foto's moet het beleidsmakers overtuigen dat op landbouw niet bezuinigd mag worden. *Het is positief dat ze aan de alarmbel trekken. Toch verhuult dit document de landbouwrealiteit en vervormt het zo de discussie over het landbouwbeleid.*

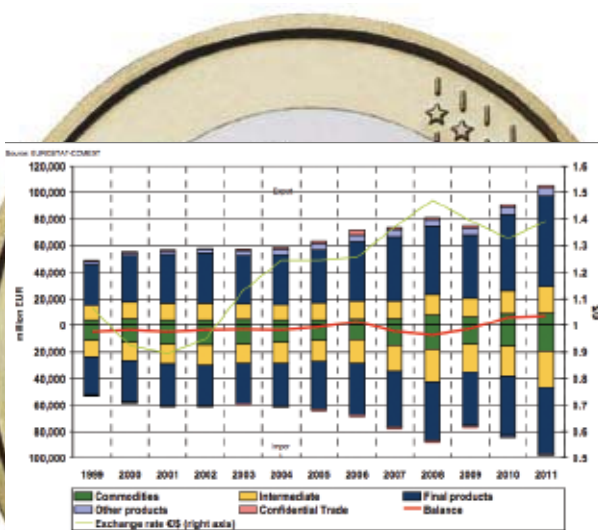
Agrohandelsbalans € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○ € ○

Inzake de landbouwhandel nemen overheden, zoals de Vlaamse, meestal de financiële agrohandelsbalans als uitgangspunt. Ook COPA-COGECA toont zo'n agrohandelsgrafiek die import en export met elkaar vergelijkt. De commentaar luidt: "sinds 2009, werd de Europese Unie netto voedselexporteur in plaats van netto voedselimporteur".

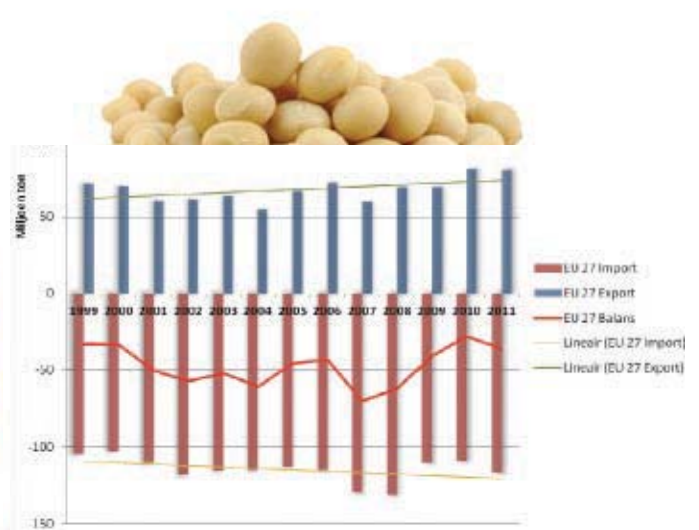
Dat is ontzettend misleidend. Het geeft de indruk alsof de EU zelfvoorzienend zou zijn inzake landbouw. Het is één van de illusies die COPA-COGECA en het landbouwestablishment willen creëren: 'We feed the world'. Europese boeren moeten zoveel mogelijk middelen krijgen en zo weinig mogelijk belemmeringen

om deze nobele taak voort te zetten.

De grafiek toont inderdaad dat de EU sinds 2009 meer heeft gekregen voor de export van landbouwproducten dan het betaald heeft aan de import daarvan. Maar dit zegt alleen iets over de waarde en niets over hoeveelheden. Wij durven te veronderstellen dat Europeanen liever landbouwproducten eten dan euro's. De fysieke agrohandelsbalans berekent de massa van in- en uitgevoerde landbouwproducten en laat een heel ander beeld zien. De EU is en blijft een enorme netto landbouwimporteur. Zelfvoorzienendheid is dus niets meer dan een illusie, die het gigantische eiwittekort maskeert.

Financiële agrohandelsbalans
Europese Unie (in €)

Fysieke agrohandelsbalans
Europese Unie (in miljoen ton)²

“het lijkt wel een brochure van Natuurpunt”

Feel-good foto's € O € O € O € O € O € O € O € O

De begeleidende foto's moeten aantonen hoe idyllisch onze Europese landbouw wel is. Grazende koeien in een met bomen omzoomd heuvellandschap, een kudde schapen in een alpenwei, een oud boertje die de kwaliteit van zijn sinaasappelen keurt, een zeldzame vogel bij een kreek, klaprozen in de weide, en natuurlijk... konijntjes: het lijkt wel een brochure van Natuurpunt. Ze hadden er nog een wroetend varken kunnen bij zetten, maar wellicht was dat erover; zo dom zijn beleidsmakers nu ook weer niet.

Uiteraard gaat het in dit document in de eerste plaats om de inhoud. Toch wordt de lezer erg om de tuin geleid

door de **misleidende foto's**. Het is niet netjes om door middel van beeldmateriaal de indruk te wekken dat het GLB de kleinschalige en milieuvriendelijke landbouw ondersteunt, en op basis daarvan een sterk GLB-budget te eisen. Zeker niet omdat COPA-COGECA de grootste beknibbelaar is op alle voorgestelde vergroeningsmaatregelen en zich resoluut verzet tegen een plafonnering van de directe steun aan landbouwers waardoor het gros van de subsidies bij de agro-industrie terecht komt.

Eerlijk duurt het langst. Daarom geven wij naast de fysieke agrohandelsbalans graag nog enkele meer representatieve beelden van een exportgericht landbouwmodel, met zijn monoculturen, mestoverschotten en vee dat de stal niet uit komt.

Varkensvlees is een van de producten waarmee Europa en bij uitstek Vlaanderen het financiële agrohandelsoverschot wil aantonen. De tonnen veevoer die daartoe vandaag nog altijd worden ingevoerd, duwen de fysieke (en eerlijke) agrohandelsbalans diep in het rood.

Nikolai Pushkarev & Benny Van de Velde

Algen op Bretoense stranden door mestoverschotten van de intensieve veehouderij

Geen plaats voor klaprozen of zeldzame vogels in deze monocultuur

Deze “varkens van bij ons” eten ggo-veevoer dat 9000km heeft afgelegd.

¹ Bekijk het document op wervel.be/copa

² Eurostat HS database volgens de classificatie van 'landbouw-product' gegeven in de WTO Agreement on Agriculture: de nieuwe standaardclassificatie tevens gebruikt voor de grafiek.

Themaagroep landbouwbeleid nodiat uit

23 maart 10u-17u VORMINGSDAG

Rol van banken in ons landbouwmodel en welke financiële alternatieven zijn er voor een duurzame landbouw? MundoB, Brussel - inkom 5 EUR - wervel.be/fairfinance

Wervel kan slechts onafhankelijk blijven door uw steun. In deze rubriek laten we mensen aan het woord die ons steunen.

Waarom wij Wervel steunen :

“Du kannst eine Landschaft nicht einfach malen, nachdem Panzerwagen durchgefahren sind, du musst etwas damit machen.”

Kun je nog een woud schilderen (zonder meer) nadat de tanks erdoor hebben gereden? Het landschap is een plek van geschiedenis. Er zijn daar slechte dingen gebeurd, het landschap is schuldig, zo klinkt Anselm Kiefer, een van de meest gewaardeerde hedendaagse Duitse beeldende kunstenaars.

In de context van de milieu- en klimaatproblematiek maak ik me de volgende bedenking: ondertussen is er ongeveer nergens ter wereld nog een plek te vinden die op een of andere manier geen slagveld is van economische agressie en

imperialisme (de meeste mensen noemen dit voorlopig nog vooruitgang).

De laatste jaren schilder ik hoofdzakelijk landschappen en mijn werkterrein situeert zich meestal op het Britse platteland. Vele schijnbaar idyllische plekken in Groot-Brittannië waren ooit getuige van een bijzonder agressieve uitbuiting van bodem en bewoners. Denken we maar aan steengroeven en mijnbouw in Wales en de 'Clearances' in Schotland (gedwongen uitdrijving van duizenden kleine boerengezinnen door de landeigenaren om plaats te ruimen voor

© Bruno Van Dijck, uit *reisgezellen* / 1999 - Olieverf, zwart krijt en potlood op paneel

meer winstgevende, intensieve schapenteelt), waarna overbegrazing een nog sterkere bodemverschraling veroorzaakte. Op dat vlak heeft het British Empire eveneens een 'roemrijke' geschiedenis. De wortels van het kapitalisme en daarmee van de neoliberale economische wereldorde liggen ongeveer in deze buurt.

Op mijn wandelingen in Wales viel het me op dat de groeikracht van de natuur de littekens hier en daar al zorgvuldig heeft toegedeekt. Een verzoenende gedachte. Het hele Welshe landschap is bezaaid met industriële ruïnes en sinds de romantiek leerden we noodgedwongen ruïnes te waarderen. Ecologisch gezien is intussen de hele planeet een gigantische ruïne.

Mijmeringen over verzoenende groeikracht verschuiven naar confronterende vragen omtrent draagkracht. Als kunstenaar kan ik vandaag nog moeilijk landschap of natuur thematiseren zonder een schrijnend bewustzijn van de ernst van deze problematiek. Is het niet cynisch dat ik juist in Groot-Brittannië inspiratie moet vinden voor mijn werk? Of juist betekenisvol?

Eigenlijk ben ik dankbaar dat ik iets van mijn engagement en zorg voor onze planeet kan verwerken in mijn schilderijen. Het helpt me om me een beetje minder schuldig te voelen als ik geconfronteerd word met medemensen die van hun maatschappelijke betrokkenheid hun levenswerk hebben gemaakt.

Maatschappelijke verandering wordt in de eerste plaats gerealiseerd via politieke beslissingen, die er meestal pas komen na verschuivingen in het stemhokje. In dit moeizame proces van bewustmaking en lobbywerk levert Wervel al decennia heel belangrijk werk. Het was een van

de eerste drukkingsgroepen die duidelijk de link legde tussen ecologische problemen, internationaal georganiseerde voedselstromen en landbouw, hier en in de derde wereld. Wervel leerde me onder andere scherper zien dat de trieste geschiedenis van de clearances zich blijft herhalen. Soortgelijke praktijken worden ook vandaag nog op vele plaatsen in de wereld toegepast maar dringen te weinig tot ons door. Ik had het geluk om Luc Vankrunkelsven al in een vroege fase van Wervel te leren kennen en ben sindsdien een trouwe sympathisant. Ik heb niet veel tijd om mee aan de kar te trekken en ben dus blij dat ik ten minste financieel mijn steentje kan bijdragen.

Bruno Van Dijck, Zoersel

Tot 17 maart kan u een selectie uit de recente landschappen van Bruno Van Dijck bezichtigen in D'Apostrof Kunstengalerie, Pastoriestraat 59, 9800 Meigem - Deinze.

www.brunovandijck.be

Zuid Noord

In de rubriek Zuid-Noord willen we de nadruk leggen op het Zuiden in relatie tot het Noorden. Geen paternalisme hier: er is ook een 'Noorden' in het 'Zuiden' en omgekeerd. Maar de onderlinge afhankelijkheid ontrafelen kan helpen om het zwart-witverhaal te kleuren

Kleine boer in het Zuiden zkt investeerder!

Sinds een vijftal jaar kunnen zowat 5.000 vrouwen met hun eigen opbrengsten aan groenten, fruit, kruiden of vlees terecht op in de overdekte markt van Abidjan in Ivoorkust. Cocovico, een coöperatie van vrouwelijke marktkramers, heeft deze markt zelf laten bouwen en runt er de dagelijkse werking. Met dit marktgebouw ineigenbeheerbiedtCocovicoaanal deze lokale boerinnen zekerheid, veiligheid en een aangepaste accommodatie, met zelfs een slaapzaal, kinderopvang en een gezondheidscentrum. Dank zij hun verkoop op de markt slagen deze vrouwen erin een behoorlijk inkomen te verwerven en daarmee onder meer hun productie te verhogen.

Al meer dan 1700 lokale boeren verkopen hun suikerriet-productie aan de Cooperativa Manduvira, in Paraguay. Zo zijn zij zeker van een regelmatig en voldoende inkomen en genieten zij de nodige vorming en begeleiding.

Manduvira verwerkt het suikerriet en zorgt voor de verkoop het biologische rietsuiker op de internationale fairtrade markt; onder meer Oxfam Wereldwinkels en Fairtrade zijn trouwe afnemers. Vandaag bouwt Manduvira eindelijk haar eigen ecologische verwerkingsfabriek; waardoor dubbel zoveel lokale boeren hun suikerriet zullen kunnen aanleveren.

boerinnen, rijsttelers en ook vrouwen die een eigen micro-onderneming opstarten of uitbreiden.

De bouw van de overdekte markt door Cocovico, de bouw van de eigen fabriek door Manduvira, de uitbreiding van de kredietportefeuille door AMK.... het maakt vandaag een enorm verschil voor vele tienduizenden boerengezinnen

“Niemand wou of durfde in hun project investeren.”

Een 275000 Cambodjanen genieten vandaag van een microkrediet van AMK, Angkor Mikroheranhvatho Co. Ltd. AMK is een niet-bancaire financieringsorganisatie, die kleine kredieten ter beschikking stelt om hoofdzakelijk vrouwen op het platteland de kans te geven een eigen en beter inkomen te verwerven. De meerderheid van hen zijn

in het Zuiden. Tot voor kort leefden deze mannen en vrouwen in armoede, onzekerheid, zonder veel uitzicht op beterschap...Ook al hadden velen van hen wel een idee over wat ze zouden willen en kunnen, maar zij hadden er de middelen niet toe. Nu bouwen zij, dank zij een stabiel en ruimer inkomen, stap voor stap aan een beter leven, en zien

De voorbije eindejaarsactie, in samenwerking met Wervel, kreeg dan ook 'Wie geeft krediet aan kleine boeren in het Zuiden?' als thema mee. Het werd een succesvolle campagne. (Het themanummer van de nieuwsbrief Oiko Info is gratis verkrijgbaar). Maar nog miljoenen kleine boeren wachten tevergeefs op een investeerder! Die investeerder kan jij zijn! Investeer een klein of groot bedrag via Oikocredit in de toekomst van kleine boeren in het Zuiden! En word aandeelhouder van de coöperatie www.oikocredit.be - bvthienen@oikocredit.org - 0478/50 04 38

zij toekomst voor hun kinderen. Maar jarenlang zijn Cocovico, Manduvira, en A.M.K., zoals vele anderen, tevergeefs op zoek geweest naar de nodige financiële middelen om hun projecten te realiseren. Niemand wou of durfde in hun project investeren. Oikocredit, een wereldwijde sociale financieringscoöperatie, heeft het verschil gemaakt, en gelooft wel in de plannen en de capaciteiten van deze mensen. Via aangepaste leningen en de nodige ondersteuning en begeleiding, biedt Oikocredit hun de kans om hun droom waar te maken. Al meer dan 35 jaar stelt Oikocredit kredieten en kapitaal

ter beschikking van coöperaties, (micro) financieringsinstellingen, fairtrade producenten en sociale KMO's. Dank zij 50.000 investeerders wereldwijd, stelt Oikocredit vandaag 515 miljoen euro ter beschikking van 900 projectpartners. De komende jaren wil Oikocredit haar kredietportefeuille in de landbouwsector verder met 30% uitbreiden. De focus ligt daarbij op Afrika, en verder op boerencoöperaties, fairtrade, biologische productie, kredieten voor de opkoop van de oogst en het voorkomen van land grabbing (opkoop van grond door grote buitenlandse groepen).

Speciaal voor de lezers van de Wervelkrant! Investeer voor 1 mei 2013 minimaal 2.500 euro en ontvang gratis het Wervelboek Legal! Vermeld in de mededeling van de overschrijving: 'aandelen + wervelboek'

*Bert Van Thienen,
directeur Oikocredit-be*

RUBRIEK LOKAAL ★ ECO ★ FAIR

Faire Melk ook GGO-vrij?

Op 15 januari 2013 startte het proces tegen 11 activisten die in mei vorig jaar deelnamen aan een (her)plantactie op een genetisch gemanipuleerd aardappelproefveld in Wetteren. Hun bedoeling was het maatschappelijk debat omtrent ggo's in onze voeding op gang te trekken. Hoewel ze veroordeeld werden, bewondert Wervel hun lef om ggo-landbouw in vraag te stellen. De consument wil weten wat hij eet en wil ook weten hoe zijn voedsel geproduceerd wordt: of het al dan niet ggo's bevat is een essentieel onderdeel van de informatie. Wervel en 8 andere organisaties (waaronder Test-Aankoop) eisen daarom dat het gebruik van ggo's in de voeding - ook wanneer het om dierlijke producten gaat waarbij ggo-voeder zoals soja of maïs werd gebruikt - duidelijk op de verpakking staat vermeld.

Vorige nieuwsbrief bracht informatie over Biodia, de biologische en eerlijke melk van koeien die ggo-vrij voeder krijgen. In Duitsland bestaat er een 5-sterren faire melk, een Lokaal, Eco en Fair product waarbij de logo's "Ohne Gentechnik" (ggo-vrij) en "Bee Friendly" (bijvriendelijk) de consument duidelijk informeren. Transparantie, kwaliteit en eerlijkheid zijn de sleutelwoorden.

De eerlijke melk heeft 5 sterren:

- ★ Gezond milieu en aandacht voor natuur.
- ★ Bijvriendelijk door aangepast maaibeheer en pesticidegebruik.
- ★ Langer levende melkkoeien die vooral ruw en ggo-vrij voeder krijgen.
- ★ Boer en boerin verdienen een eerlijk loon van 40 cent/liter.
- ★ Harmonisch samenspel tussen economie, ecologie en het sociale.

Bron: Wervel update Lokaal, Eco & Fair -
Duitse ggo-vrije 5-sterrenmelk van 4 februari 2013

Schrijf je in voor de updates via wervel.be/nieuwsbrief

UITNODIGING op het rondetafelgesprek FAIR TRADE LOKAAL op 17 april 2013

Rondetafelgesprek en debat

Op boerenstrijddag organiseren Associations 21 asbl en Wervel vzw een rondetafelgesprek en debat over lokale fair trade. Kan voedsel voor iedereen gezond, voedzaam, ecologisch en tegen een eerlijke prijs? Wat moet er veranderen? Hoe kunnen we rekening houden met de beperkingen en de zorgen van de producenten EN consumenten?

Waar? Conferentiezaal en Fair Trade zaal,
Mundo-B, Edinburgstraat 26 - 1050 Brussel

Wanneer? woensdag 17 april, van 13 tot 17 uur

Tegelijk kan je een fototentoonstelling bekijken van milieuactivist João Caetano die de verwoesting aanklaagt in de Cerrado, de Braziliaanse savanne. Je ziet wat de rooilandbouw van soja- en suikerriet teelt teweegbrengt. Een andere landbouw hier betekent meer biodiversiteit elders: een aantal mogelijkheden worden in beeld gebracht.

Daarnaast zal er ook een stand zijn met publicaties over landbouw en duurzame voeding. Dit project wordt gefinancierd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Inschrijven/meer info veerle@wervel.be - 02/893.09.60

VOORTGANGSRAPPORT 2012-2013

“Keep It Simple”

Interne organisatie

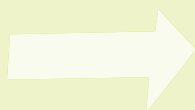
In 2012 kreeg de interne herstructurering verder vorm. Van functiegericht werken maakte Wervel de overstap naar procesgericht werken. In het kader van de nieuwe structuur werd er bij alle IKZ-aspecten gekozen voor een “Keep It Simple” aanpak. De werking moet immers transparant zijn en verstaanbaar voor alle betrokkenen. Op deze manier komen operationele doelstellingen telkens overeen met een zelfsturend team.

2012

In **2012** waren er naast vijf interne teams volgende teams actief:

- ★ **Landbouwbeleid**
- ★ **Bouwen met kemp (Limburg)**
- ★ **Kempmodeshow**
- ★ **Kempkookboek**
- ★ **Lokale landbouw (Antwerpen)**
- ★ **Sensibilisering Cerrado**
- ★ **Sensibilisering in Brazilië**

In **2013** worden dat:

- ★ **Landbouwbeleid**
- ★ **Bouwen met kemp (Limburg)**
- ★ **Eiwittransitie**
- ★ **Lokaal, Eco en Fair**
- ★ **Lokale landbouw (Antwerpen)**
- ★ **Sensibilisering Cerrado**
- ★ **Sensibilisering in Brazilië**

2013

Elk team bepaalt zelf op welke manier dit doel gehaald wordt en hoe dit jaarlijks geëvalueerd wordt en bijgestuurd. Het team van betaalde medewerkers biedt ondersteuning waar nodig en houdt de belangrijkste communicatiekanalen open.

De algemene vergadering werd nauwer betrokken op deze nieuwe structuur. Vooreerst via het interne communicatiekanaal Kervel 2.0, een gesloten netwerk voor informatie-uitwisseling binnen de organisatie. Voor elk team werd er ook gestreefd naar deelname van minstens één lid van de algemene vergadering.

Er werden heel wat nieuwe mediakanalen in gebruik genomen. Een nieuwe campagnewebsite en Facebookpagina voor de campagne, 7 thematische nieuwsbrieven. Samen met de bestaande websites, Facebook, Twitter en het tijdschrift, gaf dat heel goede resultaten wat betreft het bereiken van breed publiek, stakeholders die onze kanalen volgen, interactie met de doelgroep, ...

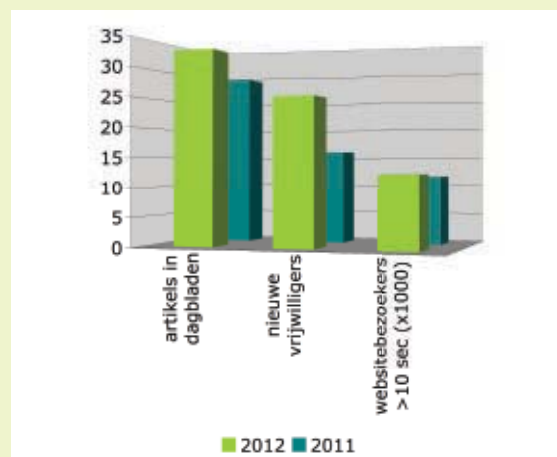
Voor het eerst werd ook een enquête bij externen gedaan over één van de uitgaven, het boek 'Legal! Optimisme - Realiteit - Hoop'.

In 2013 is er een evaluatieronde van de communicatiemiddelen. Technische evaluaties van de nieuwsbrieven, de Wervelkrant en een algemene evaluatie van de communicatie op de Algemene Vergadering. Er wordt verder gewerkt aan een tagcloud of mindmap om de website beter toegankelijk te maken op een eenvoudige manier. De voorstellingsfolder wordt herwerkt.

Voor een eenvoudige manier van kennismanagement werd geopteerd om alles "in the cloud" te stockeren. Op deze manier is alle kennis makkelijk voor iedereen toegankelijk, maar is bovendien de backup veel sneller dan voorheen. Het uploaden is nog niet volledig wat betreft oude dossiers en foto's, maar het systeem is operatief wat betreft contactmanagement, dagordes, verslagen, planning, afspraken en taakverdeling. Ook het papieren archief werd volledig op orde gesteld.

In 2013 zal het uploaden van de informatie op het kennismanagementsysteem worden afgewerkt. De vrijwilligers zullen verder aangemoedigd worden om het ook te gebruiken.

effecten / succesverhalen

Er waren nog nooit zoveel mensen die zich spontaan aanboden om mee te helpen met het Wervelwerk.

Doelstelling 1 Tegen 2015 is er een integraal landbouwtransitietraject geïmplementeerd, voor minstens één deelaspect van de landbouw en in samenwerking met een grote stakeholder.

Eiwittransitie

De onderhandelingen met supermarkten i.v.m. sojavrij vlees liepen vast. Belangrijke bewegingen binnen Transitie Netwerk Middenveld werden opgevolgd en actief gestuurd. Zo ook bij FlandersFood. Zes jaar nadat we aandrongen om iets te doen rond eiwittransitie, kwam er een brainstorm. Heel wat grote bedrijven waren aanwezig. De transitie is ingezet... Er werd blijvend bij mengvoederfederatie Bemefa aangedrongen op transparantie i.v.m. de herkomst van de voeders. Langs de andere kant werd er druk gezet via perswerk en de Greenwash Award. Wervel nomineerde VLAM, het Vlaams centrum voor agro- en visserijmarketing, voor de Greenwash Award, die misleiders op vlak van duurzaamheid aan de schandpaal hangt. Hun campagne "Vlees van hier? Met plezier!" werd door het publiek verkozen als strafste misleider. Voor dat vlees komen er immers massale hoeveelheden veevoeder uit ontboste gebieden in Latijns-Amerika.

Samen met verschillende Europese partners werd er een projectvoorstel uitgewerkt om peulvruchten te promoten in Europa. Met lokaal koolzaad werden er voedingsproeven gedaan binnen het Leaderproject "Het Zwarte Goud van de Westhoek".

Verder waren er contacten met de Vlaamse overheid (commissie landbouw), de federale overheid (FRDO), en met het Europees Parlement waar met een ludieke actie de voorzitter van de commissie landbouw werd aangesproken. Er werden al enkele vrijwilligers betrokken op deze acties.

In 2013 wordt er een formeel zelfsturend team opgestart om deze doelstelling verder te realiseren en te herformuleren. De doelgroepen worden duidelijk afgebakend en specifieke acties zullen binnen dit team bedacht en uitgevoerd worden.

Agro-ecologische intensivering

Om ook rond dit thema een transitie te kunnen bespoedigen, werd er vanaf 2011 geïnvesteerd in het oprichten van een Europese koepel, de Europese Agroforestry Federatie (EURAF). In 2012 werden verschillende projectdossiers aangemaakt om op Europees niveau financiering te zoeken. Via EURAF werd ook intensief aan beleidsbeïnvloeding gedaan richting Europees Parlement, Europese Commissie en Europese Raad. In Brussel werd er een wetenschappelijke agroforestryconferentie georganiseerd.

In 2013 zullen deze dossiers verder opgevolgd worden en zullen we bij de Vlaamse overheid blijven aandringen om meer rond agroforestry te communiceren.

effecten / succesverhalen

Verschillende journalisten appreciëren Wervels dossierkennis rond eiwittransitie. Zo werden we bij De Tijd uitgenodigd voor een gesprek over het eiwitverhaal. In De Standaard verscheen de term "Zondag Vleesdag" in de vleesbijdrage van de reeks "de waarheid over eten". De krant maakte die naar aanleiding van het ophefmakende boek De Voedselzandloper. Voor de agro-ecologische transitie, meer bepaald agroforestry, diende het ILVO opnieuw een IWT-projectvoorstel in. Hierop werden belangrijke nieuwe stakeholders uit de landbouwsector betrokken.

Doelstelling 2 Tegen 2015 is het beleid inzake landbouw en voeding bijgestuurd om meer kansen te creëren voor meerwaardenlandbouw.

Er werd in 2012 veel geïnvesteerd in Europese netwerken zoals FoodSovCap en Arc2020 die de Good Food March op Brussel organiseerde. Op Vlaams niveau werden Transitie Netwerk Middenveld en de New Food Frontier opgevolgd en aangestuurd.

Wervel werkte een tekst uit rond ecologische economie die een sterke inhoudelijke bijdrage leverde voor een drukbijgewoonde studiedag rond agro-ecologie in het Europees Parlement.

Er werd gestart met het bundelen van kennis rond het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

Vanaf 2013 komt er een nieuwe doelstelling voor het team landbouwbeleid. Concreet beleidswerk gerelateerd aan andere doelstellingen wordt door het betrokken team opgenomen, indien nodig met steun van het team landbouwbeleid.

Nieuwe doelstelling 2: Tegen 2015 is er binnen Wervel een duidelijk en actueel standpunt rond landbouwbeleid.

De ambitie om ook binnen de netwerken diegene te zijn die duidelijkheid verschaft over het landbouwbeleid komt hiermee niet meer op de eerste plaats. Via een goede interne verdeling van die kennis wordt uiteindelijk ook wel gedacht aan het bereiken van buitenstaanders, partners en pers.

In 2013 zal een presentatie worden voltooid met de aanwezige kennis rond het GLB. Studiedagen en netwerkvergaderingen worden uiteraard ook opgevolgd. Via die netwerken zal er blijvend druk gezet worden op de totstandkoming van het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB).

effecten / succesverhalen

De Vlaamse overheid stelt in de technische beleidswerkgroep die zich buigt over de landbouwhervorming, agroforestry voor als invulling van de vergroening (zoals bepleit door Wervel en de Europese Agroforestry Federatie).

Doelstelling 3 Tegen 2015 heeft Wervel bijgedragen aan gedragsverandering met betrekking tot voeding en leefstijl.

Operationele doelstelling 3.1

Energieverbruik verminderen door consumptie van minder vlees en meer plantaardige eiwitten, of via korte keten.

In opvolging van de vorige campagne, was deze doelstelling voorzien voor ondersteuning van en samenwerking met grote sociaal-culturele organisaties.

De regionale groep in Antwerpen organiseerde in dit kader voor de tweede keer het publieksevenement "Antwerpen boert".

Organisaties zoals Femma en Markant organiseerden nog meer dan 70 workshops met Wervel-materiaal dat voortvloeide uit de vorige campagne. Het laatste product, "Lekker(s) Dichtbij", werd door de Vlaamse overheid niet afgewerkt zoals voorzien en ook nog niet gelanceerd.

De lokale groep in Antwerpen vormt vanaf 2013 een zelfsturend team. Er werd een nieuwe operationele doelstelling geformuleerd:

Nieuwe operationele doelstelling 3.1: Tegen 2015 is er een coöperatie van producenten uit de regio die samen een boerenwinkel uitbaten in hartje Antwerpen.

Concrete stappen moeten nog ingevuld worden, maar het succesvolle 'Antwerpen Boert' staat alleszins op de agenda.

Operationele doelstelling 3.2

Tegen 2015 is er een mechanisme van eerlijke handel van lokale landbouwproducten operatief.

Er werd een lastenboek opgemaakt voor het koolzaad dat in de Westhoek wordt geteeld. Zowel met de perskoek als met de olie konden er proeven worden uitgevoerd voor toepassingen in de menselijke voeding.

In 2013 zal er in de regio een zelfsturend team worden opgericht om het brede publiek te laten kennis maken met deze "lokale, eco en faire" producten.

effecten / succesverhalen

In De Standaard Magazine kookt Peter Goossens een vegetarisch recept met kempzaad. Het gebruik van het woord "kempzaad" i.p.v. het gangbare "hennepzaad" linkt dit artikel aan de inspanningen van Wervel. Ook Test-Aankoop brengt een artikel over kempvoeding.

11.11.11 speelt met de slogan van de vorige Wervelcampagne.

VILT-rapportage over kempteelt wordt opgepikt door Belga en overgenomen door De Morgen.

Operationele doelstelling 3.3
Tegen eind 2012 worden er in Vlaanderen
meer kempproducten verhandeld.

De eerste Vlaamse kempweek was een succes. Vele handelaars namen deel aan de week. Het persbereik was uitstekend, met o.a. twee pagina's in Trends, nationale TV, radio en verschillende dagbladen. Vooral via deze media werd een breed publiek bereikt. Op de openbare dagen konden honderenden mensen van dichtbij kennis maken met de teelt. Er werden ook verschillende nieuwe kempproducten op de markt gebracht. Enkel de ontplooiing van de nieuwe campagnewebsite liep minder goed dan verwacht. Apart van de hennepweek werd de CannaBizondergoed show herhaald: op de vriendinnendag van Femma in het Kursaal te Oostende. Enkele plannen zoals het ontwikkelen van een kempfiets en een kookboek, moesten worden opgeborgen. Ook de geplande activiteiten op festivals konden niet worden hard gemaakt. In de bouw vond dan weer een heel interessante evolutie plaats waar onmiddellijk op werd ingepikt. Waar Vlaanderen enkele jaren geleden ver achterop hinkte op vlak van bouwen met kempkalk, zijn er eind 2012 verschillende architecten en aannemers actief en een aantal gebouwen werden gerenoveerd met kempkalk. Op het jaarlijkse seminarie van de International Hemp Building Association waren zelfs zes Vlamingen aanwezig. Het team van Limburg beet zich vast in de promotie van kempkalk en bouwde het kleinste kemphuis ter wereld.

3.3 Tegen 2015 kan een bouwheer in Limburg met lokale kemp een huis bouwen.

Er wordt gezocht naar een commerciële speler die een machine aanschafft voor de lokale verwerking van kemp.

Bovendien wordt er gekeken of het mogelijk is om ook voor de kempteelt de L.E.F. criteria toe te passen om tot een “FairTrade” huis te komen. Doelstelling 3.2 krijgt immers vanaf 2014 meer belang dan 3.1.

Er zal worden nagegaan of ook in andere provincies een parallel team kan opgezet worden.

Algemene doelstelling 4 Tegen 2015 is de bevolking in Vlaanderen en Brazilië gesensibiliseerd omtrent de samenhang tussen de teloorgang van de Cerrado, de vleesindustrie en het landschap bij ons.

Operationele doelstelling 4.1

Tegen 2015 is de bevolking in Vlaanderen gesensibiliseerd omtrent de samenhang tussen Vlaanderen en Brazilië.

Het nieuwe Wervelboek LEGAL! werd uitgegeven. Voor de lancering in Brussel werd journalist Lode Delputte uitgenodigd, er werd een fototentoonstelling over de Cerrado opgezet en Arte N'ativa verzorgde workshops met Cerrado-zaden. Eind 2012 zijn er 500 boeken verspreid.

Er werd een poster aangemaakt met satellietbeelden van de ontbossing in de Cerrado; in samenwerking met KU Leuven.

In 2013 wordt de fototentoonstelling uitgebreid. Er wordt een 'digital story' en een katern aangemaakt met basisinfo omtrent de Cerradoproblematiek. De nieuwe situatie in de savanne van Mozambique, waar de Cerrado-catastrofe zich dreigt te herhalen, wordt ook opgenomen in de sensibiliseringsacties.

Van de posters die over zijn wordt een placemat gemaakt. Hier zal een concrete actie mee uitgewerkt worden, aan het adres van de grote stakeholders die medeverantwoordelijk zijn.

Er werd een nieuwe, ambitieuze operationele doelstelling geformuleerd

4.1 - Tegen 2015 zijn er 500 mensen geactiveerd om de bevolking in Vlaanderen te sensibiliseren omtrent de samenhang tussen Vlaams vlees en Braziliaanse ontbossing.

4.2 - Tegen 2015 zijn sleutelfiguren in Brazilië gesensibiliseerd omtrent de samenhang tussen Vlaanderen en Brazilië.

In Brazilië is er ook een hele groep van vrijwilligers die mee de jaarlijkse tournee van Wervel voorbereidt. De tournee van 2012 resulteerde in 19 opiniestukken die vooral op andere sites gelezen werden, zoals Mo.be en DeWereldMorgen.be. In Brazilië kon er met de tournee een heel groot publiek bereikt worden via regionale radio's en televisiezenders.

In 2013 zal het team in Brazilië verder uitgebouwd worden en zal er weer een tournee gehouden worden. Deze keer zullen twee leden van het team "noord sensibilisering Cerrado" meereizen. Er zullen ook blogs onderhouden worden en er wordt gezocht naar Braziliaanse poëzie over het thema Cerrado voor het volgende boek.

effecten / succesverhalen

De 'buitenlander-met-een-boek' komt veel op TV en radio. Zo bereikt de Wervelboodschap in diverse programma's miljoenen Brazilianen, bvb. via het middagjournaal van TV-Rondônia. Het boek was maar een aanleiding om het toenemende geweld in Noord- en Zuid-Rondônia te thematiseren. Vanuit dit bericht vat de nationale TV Globo het plan op om een documentaire te maken. Inzet: het geweld en de soja-opmars aan de landbouwgrens in het Amazonegebied.

Nikolai Pushkarev

Nikolai (rechts) tijdens bezoek aan varkenshouder in Koekelare die soja vervangt door koolzaad en hennep.

Vrijwilliger in de kijker

Hoe kwam je in contact met Wervel?

Ik had vroeger van Wervel gehoord naar aanleiding van bezoeken aan Mundo-B. Op een gegeven moment ging ik op zoek naar een plek om m'n interesse in de landbouw verder uit te bouwen en toen kwam ik op een website over vrijwilligerswerk een vacature tegen van Wervel. Deze laatste zocht medewerkers eivitttransitie. Ik nam contact op en dit bleek voor mij een zeer goede vondst!

Wat motiveert je precies om je voor Wervel in te zetten?

Fascinatie voor de agrarische wereld. Ik zie graag een gerevitaliseerd platteland waarin landbouw zijn multifunctionele rol kan spelen. Landbouw op dezelfde manier behandelen als een industrieële sector is een doodsteek, met als gevolg verstikking van de maatschappij.

Ik heb zelf een studie Europees recht afgerond en een tijdje in en rondom de Europese Unie gewerkt. Hoewel ik vroeger letterlijk droomde van een pil die de noodzaak om te eten zou vervangen, begon ik langzamerhand meer bezig te zijn met voedsel en smaken. De eerste echte aanzet tot interesse in landbouw kwam dus letterlijk door de buik. Daarna kwam een moment waarop ik m'n werk opzegde en een tijd in Zuid Amerika op verschillende boerderijen ging werken. Hier sloeg het vuur echt aan want ik realiseerde me de eindeloze mogelijkheden van de landbouw en zijn diepe verwovenheid met zowat alle aspecten van het leven. Niet minder belangrijk is dat het boerenbestaan ook een volwaardige en boeiende levensstijl kan bieden die niet mag verdwijnen.

Hoe belangrijk is Wervel voor jou als consument?

Moeilijk te zeggen. Ik koop al jarenlang voornamelijk biologische producten liefst op de markt, eet zelden vlees; daar zal waarschijnlijk weinig aan veranderen. Jammer genoeg nog geen kemp broek aangeschaft.

Hoe blik je terug en vooruit op je engagement bij Wervel?

Mijn relatief korte tijd bij Wervel heeft me al veel interessante inzichten en ideeën opgeleverd. Voor de toekomst is er nog veel te doen. Ik werk in elk geval verder aan het in beeld brengen van relevante landbouwhandelsstromen aan de hand van Europese statistieken, aan een brede economische analyse om de onzichtbare kosten van de soja-gebonden veeteelt boven water te brengen, het stemgedrag van Europarlementariërs over landbouw in kaart brengen etc.: er zullen ongetwijfeld nog veel zaken opkomen.

Op langere termijn, na het afronden van m'n huidige studie landbouweconomie, kijk ik er naar uit om een thema uit te werken voor een doctoraat.

*Huidige vrijwilligers vacatures:
zie wervel.be/vrijwilligersvacatures*

Passiefbouw kan

Steve Allin

is een Ierse profeet op het vlak van innoverend bouwen, stichter van de International HempBuilding Association en onverslijtbaar als kempvezel. Hij opent het derde International HempBuilding Symposium met een kleine schets van de nieuwe context van ecologisch bouwen. De term "duurzaam" is helemaal out. Deelaspecten van wat we doen kunnen misschien wel duurzaam zijn, maar het geheel van de menselijke activiteiten is dat duidelijk niet en dat kan het ook niet meer zijn. De veranderingen in het klimaat zijn ingezet.

Wat we nu moeten doen is ons voorbereiden op de nieuwe omgeving. "Responsible" getuigt van meer realiteitszin: we moeten kunnen reageren (to be able to respond) op een gepaste manier. Hoe zullen we huizen bouwen of renoveren als de aardolie op is? Hoe houden we koude- en hittegolven buiten? De oplossing ligt volgens zowat alle mensen in de zaal in een klein zaadje met een ontembare goesting om te groeien.

Een gelukkig huis voor iedereen

Jurgen Hempel van het Zwitserse Hemp Eco Systems, dat onlangs ook in Vlaanderen samenwerking zocht met enkele aannemers, is hier gastheer in Yverdon-les-Bains. Hij bouwt naar eigen zeggen op ideeën van Leonardo Da Vinci: "Gelukkig is het huis onder het oog van zijn meester." Een huis leeft. En het moet er in eerste instantie zijn om het welzijn van de mens die erin woont te verhogen. Voor de rest is er niet meer nodig dan een klein houten skelet, veel hennep, wat kalk en een kleine hoeveelheid van een mysterieuze minerale toeslagstof.

Op die manier kan een huis gebouwd worden zonder uitstoot van CO₂ en met een heel laag energieverbruik tijdens de woonfase. Deze manier van bouwen staat in schril contrast met de huidige generatie passiefhuizen die heel weinig tot geen energie verbruiken maar die bij het bouwen zoveel CO₂ hebben uitgestoten dat je eigenlijk pas na 48 jaar mag beginnen spreken van een passiefhuis. Neen, zegt Jurgen: een zaadje, een plant, een huis: zo ontroerend eenvoudig is bouwen in de toekomst.

Er zijn natuurlijk wel een aantal richtlijnen die in acht dienen te worden genomen. Het concept kan eenvoudig zijn, maar de uitvoering is een kunst. Zo blijkt uit het verhaal van de chirurg uit

milieuvriendelijk en eenvoudig

Tasmanië die een villa bouwde met uitzicht op de voorbijzwemmende walvissen in de Indische Oceaan. Hij zou de mogelijkheden van het materiaal ten volle benutten en tekende geen enkele muur recht. Het liep echter niet allemaal van een leien dakje. Niet alleen moesten al de bouwmaterialen ingevoerd worden van de andere kant van de wereld, bovendien hadden de bouwvakkers er geen kaas van gegeten. Dan kwam er nog een apocalyptische regenval toen er nog geen sprake was van leien op het dak. Het huis staat er intussen wel en het ziet er chic uit op de foto's, maar het is een grote lijdensweg geweest. De man heeft zoals ze zeggen diep in de shit gezeten en er komen nog altijd bruine kringen op de muren. Een goed voorbeeld van hoe het niet moet, te merken aan de verontwaardiging bij aannemers overal in de zaal. De uiteenzetting krijgt een - gezien de

Bij het zien van al die luxe-woningen en prestigieuze projecten, ga je je afvragen of bouwen met kemp wel haalbaar is voor de gewone man of vrouw. Drew Ison en Guido Loeffler van Purity Homes New Zealand antwoorden daar graag op. Guido verloor zijn job toen het gebouw waarin hij werkte instortte. Christchurch werd in 2011 zwaar getroffen door een aardbeving. Pas vorige week zijn de naschokken opgehouden. Tweederde van de stad moet heropgebouwd worden. Guido ziet daar brood in.

Purity Homes wil hierbij niet alleen nieuwe woningen bouwen, maar ook de kwaliteit van wonen verbeteren. Binnen door beter te iso-

leren en vocht beter te reguleren. Eén op vijf lijdt in New Zeeland immers aan een of andere kwaal aan de luchtwegen. En buiten door compacter te bouwen, tegen de huidige cultuur in van grote, alleenstaande woningen, ongecontroleerde uitbreiding en de bijhorende verkeerschaos. Purity Homes start dit najaar nog met de productie. Een mobiele decorticator, ontworpen in Australië, om ongerote kemp te scheiden in scheven en vezels, komt volgende maand naar Nieuw Zeeland, aldus de zelfzekere ondernemers.

Er zit muziek in kempscheven

Na een halve dag in de grijze aula van de ingenieurscampus van het HEIG-VD, dat 30 jaar geleden de prijs kreeg van "beste betonstructuur", gaan we eindelijk naar buiten om kempkunst te zien en te voelen. Voor het indrukwekkende "Centro Portugues", een cultureel centrum en kinderdagverblijf aan de rand van de stad, eiste het stadsbestuur van Yverdon-les-Bains dat kemp zou gebruikt worden als buitenisolatie. De aannemer bracht de kempkalk aan met de hand en waagde het om het geheel uitsluitend af te werken met gepigmenteerde lijnzaadolie. Ondanks de hele strakke rechthoekige vorm is het resultaat een oogstrelend organisch gegeven geworden. Ook na drie jaar blootgesteld te zijn aan het mistige klimaat van Yverdon-les-Bains, ziet het er nog wonderlijk uit.

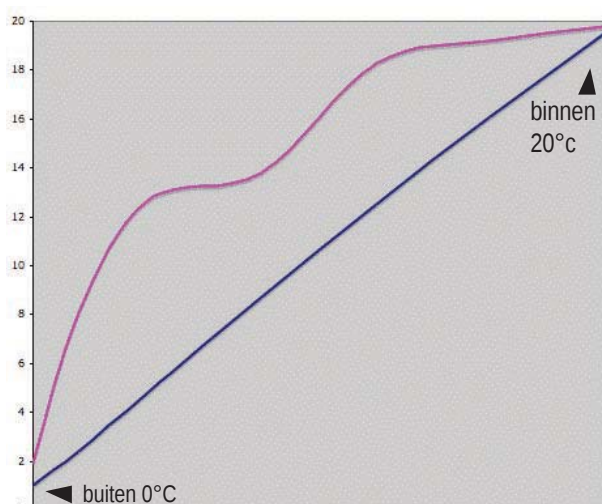
De belangrijkste troef van kempkalk ligt echter niet in het uitzicht, maar in de muziek binnenin de kempscheven. Mike Lawrence van de universiteit van Bath (UK) neemt ons mee op reis tot in de kleinste poriën van de kempplant. Door de snelle groei is de kern van de kempstengel opgebouwd uit vele, lange xyleemvaten. Deze vaten van ongeveer 0,05 millimeter diameter staan via kleine openingen van een duizendste van een millimeter in contact met lege parenchymcellen. Maar daarbij komt dat de kleine openingen andere dampdrukken veroorzaken binnen in het materiaal dat op deze manier ander thermisch en hygroscopisch gedrag gaat vertonen dan de gangbare theorieën voorspellen. Zo blijkt de luchtvochtigheid en de temperatuur in een kemphuis uiterst stabiel, terwijl de beproefde computermodellen fluctuaties opleveren als gevolg van schommelende buitenklimaat. Vocht gaat immers bijna even makkelijk door kempkalk als door lucht.

Het is duidelijk dat kempkalk niet mag worden gezien als een isolatiemateriaal zoals we dat tot nu toe kennen, het is een heel nieuw concept in binnenklimaatregeling. In kempkalk gaat een temperatuurschommeling als een golf door de muur die grotendeels wordt gedempt in een 24-urencyclus. De grafieken van de experimenten in Bath lijken wel het vel van een grote trom: de drumstok veert terug en het vel trilt na

Kempkalk is revolutionair isolatiemateriaal

Temperatuurverloop in een muur van 20 cm dik

Beeld na 48 uur, blauw is traditioneel isolatiemateriaal, roze is kempkalk (data Univ. Bath)

De muur blijft natrillen tot meer dan 300 uur na de temperatuursverandering. De spanning op het vel is de dampspanning binnen in de kleine kanalen die ooit wortels en bladeren verbond om tot 11 cm per dag te kunnen groeien. Ondanks een minder gunstige lambda-waarde (0,07), toonden experimenten aan de universiteit van Bath dat het verlies aan warmte door kempkalk vele keren kleiner was dan door glaswol. Op het onderzoeksprogramma staat nu het kwantificeren van de actieve opwarming en koeling die kempkalk realiseert door het muzikale spel van watermoleculen in de unieke microstructuur. Deze volautomatische, onderhoudsvrije en CO₂-neutrale *airconditioner* bewijst net als agroforestry dat ecologische innovatie op mensenschaal mogelijk is en niet exclusief hoeft te zijn.

De cyclus in de kalk

Om de kempscheven te binden tot een bikkelharde vloer, muur of dak en te beschermen tegen water, vuur en ongedierte, wordt meestal kalk gebruikt. Maar kalk en kalk is twee, weet Vlaamse kalkkenner Wolf Jordan. Hij laat zien hoe de ontginning van zuivere kalksteen - in België voorhanden - het begin is van een cyclus die volledig sluitbaar is. Van kalksteen wordt ongebluste kalk gebrand, daarna ondergedompeld om luchtkalk te vormen. Deze luchtkalk zal in het gebouw weer uitharden tot dezelfde kalksteen als waaruit hij werd gewonnen. Door een grote vraag naar kalk werd ook stilaan minder zuivere kalk gebruikt, die sneller uithardt en de cyclus niet volledig meer sluit. Cement is daarvan een verdere afgeleide.

Ook Wolf daagt ons uit om klein te zijn om de natuur te kunnen begrijpen. De structuur van luchtkalk, hydraulische (onzuivere) kalk en cement zijn fundamenteel verschillend en zelfs tussen een droge, poederluchtkalk en een vette luchtkalk is er een enorm verschil. De actieve oppervlakte van deze materialen varieert van 27 (voor cement) tot 4000 m²/kg (vette kalk). Hoe hoger de actieve oppervlakte, hoe fijner de kalk en hoe minder ervan nodig is om de scheven te binden. Dit resulteert in betere isolerende eigenschappen, betere vochthuishouding, minder energie-input in de bouwfase.

Maar kalk alleen is niet genoeg. Het duurt maanden, zoniet jaren, vooraleer al de kalk weer kalksteen wordt. Met een glijdende bekisting wacht je maar een half uur om die te verwijderen. Daarom wordt er ook een snel hardende substantie toegevoegd die zorgt voor een skelet dat alles bij mekaar houdt en waartussen de kalk langzaam kan uitharden. Wolf ontwikkelde zo een toeslagstof op minerale basis zonder gebruik te maken van energie-intensief cement.

Samen met de luchtkalk van La Carmeuse werd op deze manier een groot pand tegenover het MAS in Antwerpen geïsoleerd. Toen de werf in beeld kwam in een blits promotiefilmpje van de kalkproducent, galmde er in sappig Antwerps "Dat heb ik gemaakt!" door de zaal. Bekijk het spotje op ons Youtube-kanaal: wervel.be/kempkalk

Dit jaar zijn er opvallend veel Vlamingen bij. De Walen - die dit jaar enkele interessante projecten in kemp realiseerden - zijn afwezig. Niet vanuit een streven naar confederalisme, maar om de Belgische diversiteit in beeld te brengen, een ruwe schets van de verschillen tussen beide landsdelen wat betreft bouwen met kemp: terwijl Walen zweren bij projectie van kempkalk onder hoge druk, werken Vlamingen graag met hun handen. In Wallonië werd dit jaar een van Europa's grootste kempkalkgebouwen opgetrokken, in Vlaanderen gaat de Hasseltse kern van Wervel prat op het kleinste kempkalkhuisje ter wereld. De Waalse firma ChanvrEco gebruikt de hele stengel van lokale kemp, verhakselnd in grote stukken van 3 cm gecombineerd met Franse kalk. In Vlaanderen worden Nederlandse kempscheven verkozen die veel fijner zijn, in combinatie met lokale luchtkalk.

Enkele recente Belgische kempkalkwerven

Recht tegenover het Museum Aan de Schelde in Antwerpen-Noord, staat een pand waar decennia lang kempzeilen werden gemaakt voor de scheepvaart. Matthias Lootvoet van 't Leemniscaat pakte het gebouw in met 12 ton kempscheven.

Kemp

In Tinlot nabij Luik renoveerde ChanvrEco een oude kasteeltje. Kempkalk bleek ideaal om de bestaande gewelven, nissen en raamopeningen te volgen en om grote oneffenheden en scheve muren recht te trekken.

In Boutersem kozen vier families en een kunstenaar voor cohousing en voor kemp. Muren, vloeren en dak werden door Het Stroburo vakkundig ingepakt in kempkalk. In het kader van de hennepweek schreef Het Nieuwsblad een artikel over deze werf.

Natuurlijk Bouwen realiseerde kempkalkhuizen in Alken en Essen.

Het gemeentebestuur van Villers-le-Bouillet eiste van de bouwfirma dat kempkalk zou worden gebruikt voor de bouw van dit nieuwe administratieve centrum dat bovendien passief moest zijn. Een indrukwekkende prestatie die toont wat met kempkalk mogelijk is.

In Vollezele isoleerde ChanvrEco de muren van een oude woning met 20 cm kempkalk.

Zoek je een aannemer of architect voor je kemphuis? Kijk voor ervaren vakmensen op: www.kannabis.be/nl/bouw/bouwproductoverzicht.html

Bijen en ggo-introductie in de landbouw: landbouwpraktijk vs. coëxistentiedecreet

Johan De Schacht is imker-landbouwer en bezorgd. Hij vraagt zich af hoe het monster van het coëxistentiedecreet kon gecreëerd worden, in de ivoeren toren ver van boer en bij. Hij hoopt dat de rechter in het aardappelproces ook de Vlaamse Overheid in gebreke stelt. En beklagt zich dat hij niet het lef had om mee over de draad te springen in Wetteren.

Bijen doen in de natuur niets anders dan zaaien, oogsten en dit verwerken in de kas. Tijdens die oogst van stuifmeel en nectar verspreiden ze hun materiaal ongecontroleerd en op grote schaal: één kas bevat gemiddeld tienduizend bijen. Zij kennen geen hindernissen en ontmaskeren de leugen van de coëxistentieregeling. Het dagelijkse werk van de boer en de verwerker loopt parallel met dat van de bijen. Zowel de landbouwpraktijk en de bijen tonen aan dat het coëxistentiedecreet bedrog is: ggo-velden enerzijds en gangbare of bio-landbouw anderzijds bestaat niet.

Zaaien of planten

Op een ggo-veld is de isolatieregeling van toepassing. Dit wil zeggen dat men voor het zaaien of planten een zone moet afbakenen van 50 of 500m, afhankelijk van de locatie van veld binnen ons land. Na het planten of inzaaien van het ggo-plant of zaaigoed moet de periferie met een gereinigde of een andere machine beplant of ingezaaid worden. De twee zones moeten strikt gescheiden zijn. Kortom: het zaaien of planten vereist bovenop de aanvraag van de nodige vergunningen, extra werk voor uitmeten, het planten en het zaaien. Bovendien moet de procedure hiervoor nog geregeld worden, moet dit gecontroleerd kunnen worden en moet er een sanctiëringbeleid uitgestippeld zijn bij niet naleven van de procedure.

Oogsten

Het oogsten hangt voor een belangrijk deel af van het weer. Iedereen die leeft van de vruchten van het land weet dat dit een cruciale, maar o zo onberekenbare factor is. Oogsttijd is dan ook elk jaar een hectische periode. Dag en nacht oogsten zonder onderbreking is geen uitzondering. Om contaminatie te voorkomen zouden de oogstmachines gereinigd moeten worden wanneer na een ggo-veld een gangbaar veld wordt geoogst of omgekeerd. In het decreet zijn geen reinigingsprocedures voor de verschillende oogstmachines voorzien, noch wie en hoe dit alles in volle oogsttijd op de goede praktijk moet controleren. Na het oogsten blijft steeds een deel van de oogst op het veld achter. Soms een niet onaanzienlijk deel naargelang de oogstmachine en de eisen van de koper van de oogst. Zo blijven er elk jaar duizenden tonnen aardappelen op de

akker liggen. Het decreet bepaalt niet wat er moet gebeuren met de restanten op het veld. Wat als er aardappelen of maïskolven geraapt worden voor eigen gebruik als plantgoed?

Het transport

Ook bij het transport moet elke wagen na het vervoer van ggo-materiaal gereinigd worden en omgekeerd. Bovendien is er tijdens het transport steeds enig verlies aan materiaal. Materiaal dat iedereen kan gebruiken. Noch de reinigingsprocedure noch bepalingen voor het beperken van materiaalverlies zijn gespecificeerd.

De verwerking

Eenmaal ter bestemming op de boerderij of in het fabriek moet het materiaal gestockeerd worden en verwerkt. Allebei locaties waar ggo-materiaal naast gangbaar materiaal worden behandeld. Er zijn geen bepalingen opgenomen in verband met de manier waarop het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) hiermee moet omgaan. Het FAVV is niet eens betrokken bij het tot stand komen van het coëxistentiedecreet.

De boer

Op de tweede hoorzitting van de commissie Landbouw over het decreet waren zowel de Boerenbond als het Algemeen Boerensyndicaat aanwezig. Voor de heer Vanthemsche is landbouw in de eerste plaats economie en speelt de productiezekerheid hierin een cruciale rol. Gezien er tot hiertoe weinig bekend is over de gevolgen van ggo's in de landbouw (althans in ons land) kon hij geen uitspraken doen over de wijze waarop ggo-velden van gangbare landbouw moeten gescheiden worden. Uitvoeringsprocedures, controles en sanctiëring kwamen zelfs helemaal niet ter sprake. Dat moest in het decreet geregeld worden. Voor het ABS was de voornaamste vraag of de regeling de boer niet nog meer werk en rompslomp zou bezorgen. Merkwaardig hierbij is dat beide partijen zeer goed op de hoogte zijn van de landbouwpraktijk en zeer goed wisten dat de omzetting van de coëxistentieregeling in de praktijk

een onmogelijke aangelegenheid zal blijken. Dit is bovendien de voornaamste reden waarom in enkele Europese landen de introductie van ggo-gewassen in de landbouw niet toegestaan is. Dat men deze onmogelijkheid quasi onbesproken liet en ook niet in het parlement behandelt, is op zijn minst een grove nalatigheid. Gezien de aanwezigheid van de boerenorganisaties in de commissie, werden geen boeren uitgenodigd. Cynisch, want wie beter dan de boer zelf kan getuigen over de landbouwpraktijk? De boer is zijn autonomie kwijt.

Activisme

Uit dit alles blijkt dat de toepassing van het decreet niet haalbaar is. Dat de bio-ingenieurs, professoren, bij hun onderzoek geen rekening gehouden hebben met de landbouwpraktijk is inherent aan de reductionistische benadering eigen aan het hedendaags wetenschappelijk onderzoek. Het interdisciplinaire onderzoek, waarvan het IAASTD¹ een schoolvoorbeeld is, is de Vlaamse academische wereld vreemd. Dat is de reden waarom het maatschappelijk middenveld niet bij het onderzoek is betrokken. Alleen tijdens de commissie konden ze via diverse politici hun bemerkingen overmaken. Waarom zijn hun opmerkingen in de commissie en in het parlement genegeerd? Dat is de negatie van democratie. Onze beleidsmakers volgen hierin de logica van de ggo-producenten. Ggo-soja en ggo-maïs zijn in ons land in veevoeder toegelaten. Ze zijn bij elke veevoerhandelaar te verkrijgen en hebben in vele gevallen de conventionele soja verdrongen. Voor

de opslag bij de veevoerhandelaar bestonden tot voor december 2012 geen richtlijnen voor de goede praktijk. Toch zijn deze ggo's reeds meer dan 10 jaar in de handel. De burger tekent reeds meer dan 20 jaar verzet aan tegen dergelijke handelwijze. Stelselmatig worden zijn bezwaren genegeerd. Het ggo-debat, het verloop van de commissies en het decreet zijn daar een cynisch voorbeeld ten overvloede van. Is activisme dan ook geen logisch gevolg van zoveel onverschilligheid en arrogantie naar de burger toe? Sterker: in dergelijke mankende democratische besluitvorming is activisme een noodzaak.

Hoop

Juridisch bekeken is het coëxistentiedecreet een blunder van formaat. De landbouwpraktijk is schromelijk onderschat en absoluut onvoldoende geregeld. De zegeberichten over de groene revolutie hebben dit decreet wel mogelijk gemaakt, maar ze zijn zonder meer een uiting van bewust bedrog. Indien de rechterlijke macht nog enige onafhankelijkheid heeft ten aanzien van de wetgevende, dan zou zij ook de Vlaamse Overheid in gebreke stellen. Mogen we hopen dat de burger eindelijk gehoord zal worden?

Johan De Schacht

¹ VN-rapport van 2008 dat pleit voor multifunctionele landbouw. Zie *Wervelkrant* 2008/2

² Wervel, Test-Aankoop, Greenpeace, Velt, Vredeseilanden, Oxfam-in-België, Voedselteams, Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen, Bioforum Vlaanderen

De moeizame weg naar een transparante keten

Naar aanleiding van het aardappelproces, pleitten negen organisaties² uit consumenten-, milieu-, noordzuid- en duurzame landbouw-beweging voor transparantie in de etikettering: voedingsmiddelen van dierlijke oorsprong waarbij de dieren werden gevoerd met ggo's zouden dit op het etiket moeten vermelden. Zowel 'De Zondag' als 'De Standaard' publiceerden dit. Boerenbondvoorzitter Piet Vanthemsche liet niet na om in het ledenblad van de Boerenbond (Boer&Tuinder) uit te halen naar het maatschappelijk middenveld. Dat leidde tot volgend recht van antwoord, dat nadien moest gepubliceerd worden in Boer&Tuinder:

Eerlijkheid begint bij transparante ketens

Wij hebben het gevoel dat Piet Vanthemsche in B&T van 25/01 de maatschappelijke discussie over ggo-etikettering verdraait. De verwijten van "intellectuele oneerlijkheid, blindheid en ordinaire bangmakerij" aan consumenten-, milieu-, noordzuid- en duurzame landbouw-bewegingen zijn misplaatst. Laat ons terzake blijven.

Wij betreuren deze reactie des te meer omdat wij de landbouwsector willen helpen om marktgericht te produceren. De markt vraagt transparantie, ook over de herkomst en de teeltwijze van veevoerders. Bovendien wil de consument in meerderheid geen ggo's op het bord, ook niet via veevoer. Hoe verklaar je anders dat de distributiesector in 2009 niet te spreken was over het voldongen feit van de mengvoederfederatie, nl. de stopzetting van de ggo-vrije sojastroom? Of dat VLAM met "Vlees van hier?" de Greenwash Award won in 2012?

Laat ons eindelijk werk maken van die transparante ketens.

www.wervel.be/transparant

Activists' Handbook

Boekbespreking

a Step-by-Step Guide to Participatory Democracy

Aidan Ricketts, 2012, Zed Books, London, UK, 288 p.

Dit boek is een echte handleiding om lokale actie op te zetten en te doen slagen. Het boek is bijwijlen heel technisch en opsommend, maar doorspekt van voorbeelden en getuigenissen, en het is vooral een duidelijk pamflet dat onze strijd legitimeert. Wij zijn niet de lastigen die niet met de voeten op de grond staan, die overal kritiek op hebben, die morrelen in de marge, stelt Ricketts, nee, wij maken de democratie waar. Aidan Ricketts durft er niet aan te denken hoe de wereld er zou hebben uitgezien zonder anti-kernwapenbewegingen, zonder mensenrechtenactivisten.

We moeten niet proberen hiërarchie en structuur te installeren in onze rangen, zegt Aidan. Ijveren voor een andere, participatieve wereld moeten we zelf in eerste instantie toepassen op onze eigen organisatie. Maar we mogen ook niet vervallen in de chaotische 'rebel'-rol. Een rebel heeft wel de goede motieven om te streven naar een andere wereld, maar is rigide, onontvankelijk en niet bereid tot luisteren. Hij blijft het probleem in stand houden om er tegen te kunnen protesteren in plaats van mee te werken aan de oplossing.

Dat zoeken naar oplossingen gebeurt door het conflict duidelijk te maken in een geweldloze actie en daarna te onderhandelen.

van de wereld. Neem een voorbeeld aan Gandhi of de Dalai Lama, stelt Ricketts. Brand niet op, de toekomst heeft je nodig! Beschouw jezelf als een werktuig, een zaag: hou je scherp! Volgens Aidan zijn sport, yoga en goeie seks daarvoor ideaal. Verder is het ook belangrijk om samen successen te vieren en om plezier te maken in het werk. Vrijwilligers aantrekken als je zelf de wanhoop nabij bent, werkt niet zo goed.

Een activist worden, besluit Aidan, is eigenlijk volwassen worden. Niet passief zijn en alles laten gebeuren buiten je om, maar je verantwoordelijkheid nemen in deze maatschappij... de kleine risico's die eraan verbonden zijn, zijn geen goede reden om het niet te doen.

Patrick De Ceuster

" Een activist worden, is volwassen worden"

Tijdens de actie mag de tegenstander afgeschilderd worden als de slechterik, maar bij de onderhandelingen is één simpel, maar niet eenvoudig, principe belangrijk, dat van geweldloze dialoog: hard voor het probleem, maar zacht voor de persoon. Conflicten zijn zo nodig om vooruit te kunnen geraken.

Het is een essentieel onderdeel van de werking van een sociaal-culturele beweging. We moeten erover waken niet te reageren op conflicten, maar er een oplossing voor aan te reiken. En dat gaat op voor externe én interne conflicten. Ook hier moeten we ons bewust zijn van het feit dat conflicten duidelijk maken en oplossen op geweldloze wijze integraal deel uitmaken van onze maatschappelijke taak!

Tot slot wat aanbevelingen om een burn-out te vermijden, want deze wereld heeft elke activist nodig! Stop met medelijden met het probleem en aanvaard het gewoon. Je hoeft jezelf niet te kwellen om aan verandering te werken. Je slecht of kwaad voelen vanwege wat er mis gaat is echt geen noodzakelijk onderdeel van het veranderen

Boekbespreking

De samenleving in beweging - België op weg naar duurzame ontwikkeling?

B. Mazijn, N. Gouzée, ASP, Academic & Scientific Publishers, Brussel, 208 p.

Het Brundtland-rapport, door de Verenigde Naties uitgebracht in 1987, leidde tot de eerste VN-conferentie over het milieu in Rio de Janeiro in 1992. De daar uitgesproken intenties vormen de rode draad in het boek.

Vele auteurs hebben daaraan meegewerkt, hetzij in de vorm van interviews, hetzij met eigen bijdragen, die tezamen de hoofdmoot vormen van het boek (deel 2). De redactie heeft evenveel Frans- als Nederlandstaligen (waaronder Wervel) benaderd om telkens als een koppel een selectie uit de thema's van Rio 1992 te belichten. Naast de Nederlandstalige editie bestaat er een Franstalige, beide uitgegeven in 2012 ter gelegenheid van Rio+20.

In het voorafgaande deel 1 wordt duurzame ontwikkeling ingeleid als concept, als visie en als noodzaak tot verandering. Deel 3 gaat in op de opvoeding tot duurzaamheid en op de vraag hoe instrumenten te ontwikkelen om de voortgang in de richting van meer duurzaamheid te meten. Terugvallen op het BNP, het bruto nationaal product van ieder afzonderlijk land, om

de ontwikkeling te meten, volstaat niet meer en is zelfs onbruikbaar als het gaat om ecologische, sociale en culturele duurzaamheid.

Maar, zoals gezegd, het zwaartepunt van het boek wordt gevormd door deel 2: *Realisaties van de maatschappelijke groeperingen in België*. De aan Rio 1992 ontleende thema's zijn:

- De rol van kinderen en jongeren in duurzame ontwikkeling
- De cruciale rol van vrouwen in milieubeheer en ontwikkeling. Hun volledige deelname is van essentieel belang om duurzame ontwikkeling te bereiken.
- Onderscheid tussen culturen maar zonder ze te scheiden.
- Het verband tussen milieu en ontwikkeling: de uitdagingen gezien door de ngo's, partners voor duurzame ontwikkeling.
- Sociale en milieusolidariteit gezien door de vakbonden; versterking van de rol van werknemers en hun vakbonden.
- Duurzame strategieën gezien door het bedrijfsleven.
- Duurzame voedingssystemen en globalisering van de landbouw.
- Hefbomen in handen van lokale overheden op weg naar meer duurzame ontwikkeling
- De samenwerking tussen wetenschap en beleid, en met name de vraag: wat kan de wetenschappelijke en technologische gemeenschap aanbrengen?

Alle bijdragen aan deel 2 zijn gestructureerd volgens onderstaande vier vragen:

1. Op welke manier hebben de activiteiten en initiatieven van de grote maatschappelijke groep waartoe u in België behoort sinds Rio 1992, bijgedragen tot de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling?
2. Vormt het niet-duurzame karakter van ons huidige ontwikkelingsmodel een obstakel voor de realisatie van de doelstellingen van de belangrijke maatschappelijke groep waartoe u behoort?
3. Welke acties en/of welk beleid zou(den) er, volgens u, moeten worden gevoerd om de transitie naar duurzame ontwikkeling te versnellen?
4. Wat wilt u zelf binnen dit en vijf jaar (voor Rio +25) verwezenlijken om de transitie te versnellen?

In alle gevallen werd aangedrongen op een belichting vanuit de Belgische situatie. Maar onvermijdelijk reikt in een globaliserende wereld de blik ver buiten de eigen grenzen, zeker waar het gaat over voedsel.

Het boek is een rijke bron van informatie en verdient ieders aandacht.

Gert Coppens

Boekbespreking Landbouw en voedsel. Verrassend Actueel

E. Mathijs, J. Relaes, 2012, Acco, Leuven, 120 p.

Dit informatief en gestructureerd werk geeft een inleiding in de Vlaamse landbouw vanuit een gangbaar macro-economisch perspectief. Geschreven in vlugge, klare stijl, doorloopt het boekje in vogelvlucht de belangrijkste ontwikkelingen in de landbouw- en voedingssector en geeft het een analyse van trends, kernproblemen en toekomstverwachtingen.

De twee auteurs, Erik Mathijs (hoogleraar landbouweconomie aan KU Leuven) en Joris Relaes (kabinetchef Landbouw van Kris Peeters), zijn autoriteiten op hun gebied en verdienen lof voor hun moeite om een toegankelijk werk te publiceren over een complex thema. 'Verrassend' is de actualiteit van landbouw en voedsel natuurlijk alleen voor het oningewijde publiek.

In hun samenvattende, bij vlagen nonchalante werkwijze schuilt tegelijkertijd ook het belangrijkste algemene punt van kritiek. Hoewel het boek inderdaad een paar fundamentele pijnpunten van het huidige landbouwsysteem aansnijdt, worden deze niet zodanig geaccentueerd dat er een bewustwording optreedt van hun belang en maatschappelijke consequenties. Het boek is niet geschreven om een kritische publieke discussie aan te

wakkeren, maar heeft eerder het effect welbehagen te creëren gestoeld op de indruk dat het 'allemaal wel goed komt' omdat aan oplossingen 'wordt gewerkt'. Mogen we de auteurs ervan verdenken dat ze interesse in de landbouw willen opwekken, niet om mensen mee te laten denken, maar om de specialisten, waarvan zijzelf de eersten zijn, de legitimiteit te verschaffen om de zaken te regelen?

Toch zijn er wel degelijk interessante inzichten, weliswaar tussen de regels. Hier volgt een korte bespreking van het meest dwingende deel van het boek dat betrekking heeft op wat de auteurs de 'fundamentele problematiek van de landbouw' noemen, namelijk prijsinstabiliteit en de lage inkomens.

De neoklassieke economische theorie stelt dat prijsinstabiliteit inherent is aan de landbouwsector, door volgende eigenschappen:

1. de vraag naar landbouwproducten is inelastisch: vraag naar voedsel blijft relatief stabiel ongeacht de prijs;
2. het aanbod van landbouwproducten is inelastisch: veel landbouwproducten reageren niet snel op de vraag – eens ingezaaid is er immers minstens enkele maanden geen weg meer terug;
3. de productiehoeveelheden zijn onzeker: ondanks de mogelijkheden om productierisico's op verschillende manieren te beperken, blijven landbouwopbrengsten sterk afhankelijk van de grillen van de natuur en dit zal met klimaatverandering alleen erger worden.

Als vuistregel geldt dat wanneer de vraag en aanbod inelastisch zijn, een verandering in productievolume (door goede of slechte oogst) een extra groot effect zal hebben op de prijs. De theorie geeft ook aan dat hoe groter de markt is, des te kleiner de verwachte prijschommelingen zullen zijn. Dit wordt vaak als argument gehanteerd voor handelsliberalisering: hoe meer producenten in verschillende geografische regio's eenzelfde gewas produceren, des te groter de kans dat ze elkaars goede en slechte oogsten zullen uitbalanceren.

Dit is aanvaarde theorie maar prijsvolatiliteit heeft natuurlijk ook belangrijke andere oorzaken, zoals kleine voorraden, de koppeling van voedsel- en energieprijzen, politieke paniecreacties, wisselkoersen en speculatie (zie FAO). Handelsliberalisering heeft ook een gigantische duistere zijde die betrekking heeft op de import van prijsinstabiliteit en het drukken van inkomens, maar dat komt helemaal niet aan bod.

De prijsvolatiliteit is slechts een aanzet tot het eigenlijke probleem van lage inkomens. Gemiddeld verdienen boeren al zeker sinds de jaren '80 minder dan het landelijk vergelijkbaar inkomen en die kloof wordt alsmaar groter. Hoewel gemiddelde cijfers de verschillen

binnen de landbouwsector verhullen (een kwart van de boeren verdient meer dan het gemiddelde), tonen ze wel degelijk een realiteit. De auteurs vragen zich af waarom de inkomens laag zijn, en hoe dit op te lossen valt.

Boeren kunnen zich indekken tegen volatiliteit met verzekeringen, het vermeerderen van inkomensbronnen, productdifferentiatie, meedoen aan termijnmarkten, aanleggen van voorraden, enz., maar deze ingrepen bestrijden slechts de symptomen. Technologische vooruitgang wordt gezien als de enige oplossing die de oorzaak van prijsinstabiliteit en lage inkomens kan aanpakken. Maar hier zit de strop: technologische innovatie, zoals voorgesteld door de auteurs, is tegelijkertijd oplossing en uiteindelijke oorsprong van de malaise.

Het is de 'destructief-creatieve' dynamiek van technologische innovatie die de landbouwsector, net zoals de andere productieve sectoren van de economie, voortdrijft. Technologische verbeteringen hebben over het algemeen de verlaging van productiekosten en verhoging van productievolumes tot gevolg. De pioniers van innovatie kunnen op deze manier op korte termijn extra winsten behalen. Om niet uit de markt geprijsd te worden zijn andere bedrijven ook gedwongen de innovatie toe te passen. Aangezien de vraag naar landbouwproducten inelastisch is, resulteert een verhoogde productie in prijsverminderingen die vaak groter zullen zijn dan de daling in productiekosten. De

Het boek suggereert dat er een driedeling zal ontstaan in de landbouwsector:

1. Een deel van de boerenbedrijven blijft ongedifferentieerde landbouwproducten produceren tegen lage prijzen en lage marges. Deze bedrijven blijven in de traditionele tredmolen en zullen het moeten hebben van technologische innovatie en schaalvoordelen.
2. Een ander deel van de landbouwers zal zich richten op het produceren van gedifferentieerde producten voor consument-gedreven ketens. Het idee is dat, aangezien consumenten zich steeds bewuster lijken te worden van hun voedingsvoorkeuren, de hoeveelheid niches zal toenemen waar op de boer dan in kan spelen. Hoewel niches het potentieel bieden om uit de tredmolen te stappen, kan de toenemende verticale integratie van aanbodketens, gekenmerkt door marktconcentratie van de verwerkers en de distributie, roet in het eten gooien. Het machtsverwicht van inkopers en prijsoorlogen bij supermarkten kunnen boeren heel wat meerwaarde ontnemen, waardoor ze toch in de tredmolen blijven.
3. Een deel van de bedrijven keert zijn rug naar de grootschalige voedselketens en zet in op de korte keten van boer direct naar consument. Voorbeelden van zulke 'direct marketing' zijn hoeveverkoop, groenteabonnementen, boerenmarkt en 'community supported agriculture' schema's in het algemeen. Maar ondanks de voordelen, loeren hier organisatorische moeilijkheden om de hoek. Een echt alternatief van omvang zullen dergelijke systemen dan ook enkel worden indien resoluut ondersteund.

Ondanks de zelfzekerheid en de fiere loftrumpet voor de Vlaamse landbouw, lijkt het boek een stille wanhoop te verbergen. De toekomstvisie, uitgesproken door twee vooraanstaande regime-actoren, komt erop neer dat de overgrote meerderheid landbouwers in de penarie blijft! Terwijl voor ons de tredmolen tragi-komische associaties oproept van een hamster die zinloos ronddraaiend zijn lol beleeft, staat in het Indiaas wereldbeeld het rad symbool voor het diepste menselijke lijden. Dit laatste beeld lijkt een correctere weergave van de psychologische en sociale essentie van de landbouw-tredmolen. Dan toch liever een transitie waarin nog voldoende plaats overblijft voor de boer.

Nikolai Pushkarev

“ Zolang er genoeg bedrijven stoppen en er dus productiefactoren vrijkomen, blijft de sector ‘gezond’ ”

meest logische oplossing voor het probleem van prijsdruk is dan schaalvergroting per eenheid van arbeid om het inkomen op peil te houden. De bedrijven die niet meekunnen, sluiten en de vrijgekomen gronden worden opgekocht. Zolang er genoeg bedrijven stoppen en er dus productiefactoren vrijkomen, blijft de sector volgens de auteurs 'gezond'. Aangezien veel bedrijven niet stoppen, zij het door net afgesloten leningen, beroepsfierheid, gebrek aan alternatieven, immobiliteit van productiefactoren, etc., zullen deze landbouwgezinnen aan inkomen inboeten.

Dit fenomeen van de 'tredmolen' kent eigenlijk geen einde. Doorgetrokken tot zijn logische conclusie leidt het tot de totale vernietiging van de landbouw op 'menselijke schaal'. Nog afgezien van de enorme sociale, culturele en ecologische consequenties lijkt het ook economisch niet vol te houden. Hoewel ze het niet met zoveel woorden zeggen, lijken de auteurs zich hier wel degelijk van bewust. Hoe zien zij dan de toekomst?

Agenda

ooit nagedacht over
sparen bij Triodos Bank

Triodos Bank

de duurzame bank

geef gerust een seintje:

Paul Pals,

afgevaardigd agent CBFA 101 327 cB
Nieuwpoort 4, 9660 Brakel
pals.opdebeeck@scarlet.be
055/42 56 92

Lukemieke

Vlamingenstraat 55
3000 Leuven

016 22 97 05

Open elke werkdag
van 12 tot 14uur en
van 18 tot 20uur30

MAART

- 12 Algemene Vergadering Wervel
- 13 (tot 22 april) werveltournee met Legal!-boek in Brazilië
- 23 10u-16u. vormingsdag over rol financiële instellingen, rente en (on)mogelijkheid van duurzame landbouw, Mundo B, Brussel - wervel.be/fairfinance

APRIL

- 14 biomarkt met lokale koolzaadproevertjes in Uitkerke
- 17 internationale boerenstrijdag: debat Fair Trade lokaal in Mundo B, Brussel
- 27 cursus bouwen met kempkalk te Baaigem. Prijs voor de hele dag: 35 EUR, drank en eten inclusief. Organisatie: Wervel en Het Stroburo. Inschrijven www.hetstroburo.be

MEI

- 11 Lokale Fair Trade Markt, Diest.

DOORLOPEND tot 16 juni

expositie eco-natuurfotograaf Sterkendries met foto's van vnl. Amazonewoud, Aalst, CC De Werf

SEPTEMBER

- 11 (Inter)nationale Cerradodag
- 22 Antwerpen Boert op Parkspoor Noord

Data van vergaderingen van basis- en themagroepen krijgt u op het Wervelsecretariaat: bel 02/ 893.09.60 of e-mail: info@wervel.be.

In deze krant
VOORTGANGSRAPPORT 2012-2013

VOORTGANGSRAPPORT 2012-2013

